

Kerkgeschiedenis, de 3de eeuw

Fons Joosten,
27-1-2006

De wereld in de 3de eeuw.

De Kerk in de 3de eeuw.

De leer van de Manicheeën.

Commentaar op het heidens Dualisme

Het Neo-Platonisme.

Plato (427-345 v.Chr)

De neo-platonist Plotinus (205-270)

De Kerkvaders

Gebruiken rond Kerstmis

De wereld in de 3de eeuw.

De 2de eeuw is voor het Romeinse Rijk geëindigd met het wanbestuur van de door en door corrupte keizer Commodus, gevolgd door een burgeroorlog (193-197). Het keizerschap wordt door de Senaat bij opbod verkocht aan de meest biedende, wat weer leidt tot tegenacties van de praetoriaanse garde en het leger.

- De overwinnende keizer Severus (193-211) verslaat een grote opstand van de Parthen in het Oosten.
- De 3de eeuw is een periode van grote onrust in heel het Rijk. Slechte keizers (Caracalla, 212-217, Elagabalus 218-222) en te zwakke keizers, die door hun moeders en hun vrouwen worden overheerst, leiden ertoe dat opstandige legioenen zelf een keizer kiezen. Het is de eeuw van de soldaten-keizers; er zijn er een 50-tal geweest.
Als gevolg van een toenemende druk op de grenzen van het Imperium Romanum door binnenvallende volkeren zijn deze keizers en hun mede-keizers tijdens hun veelal kortstondig bewind zelden in Rome. Bijna elke wisseling van heerser leidt tot bloedbaden onder tegenstanders. Keer op keer dreigt ook een verdeling van het Rijk in een oostelijk- en een westelijk deel.
- Een uitzondering in de reeks slechte keizers is Severus Alexander (222-235), die Rome een gematigd en kundig bestuur gaf.
In het Oosten worden de Parthen verslagen door een nieuwe gevaarlijke vijand: de Sassaniden. Zij veroveren Mesopotamië definitief op de Romeinen. Van de 3de tot de 7de eeuw is er nagenoeg onophoudelijk oorlog tussen de Sassaniden enerzijds, en de Romeinen / Byzantijnen anderzijds. In het jaar 651 wordt hun rijk onder de voet gelopen door de Arabieren, en sindsdien is Perzie (nu Iran) een moslim-staat.
- Er zijn zware christen-vervolgingen onder keizer Decius (249-251), die de eenheid onder de bevolking wilde herstellen. Alle burgers moesten aan de goden offeren, en kregen daarvan een attest. Wie dat niet kon overleggen belandde in de gevangenis. Deze vervolgingen zijn niet alleen gericht tegen individuele christenen, maar het zijn goed georganiseerde aanslagen tegen de Kerk als organisatie.

- Na het jaar 260 valt het Romeinse Rijk zelfs uit elkaar als verschillende delen van het rijk hun eigen keizer kiezen. Zo is er van 260-274 een Gallo-Romeins Rijk met Trier als hoofdstad.
Intussen lopen de Gothen de Balkan en het huidige Bulgarije en Griekenland onder de voet. Dacie, het huidige Roemenie, wordt als Romeinse provincie opgegeven, evenals het gebied tussen de Rijn en de Donau.
- Keizerin Zenobia van Palmyra (Syrie) verovert grote delen van het Midden-Oosten, en valt Egypte binnen, de graanschuur van Rome. Keizer Claudius Gothicus (268-270) is te druk op de Balkan om haar tegen te houden. Daar woedt bovendien de pest, zowel bij de Gothen als bij de Romeinen.
- Keizer Aurelianus (270-275) wordt door binnenvallende Alamannen gedwongen een verdedigingsmuur rond Rome aan te leggen. Hij slaagt er wel in de opstand in Palmyra te bedwingen, en het afgesplitste Gallië geeft zich vrijwillig over. Dan is het Romeinse Rijk weer even een eenheid, zij het binnen engere grenzen.
- Tenslotte slaagt keizer Diocletianus er in de orde in het ingekrompen rijk min of meer te herstellen, en om grote en gezonde reorganisaties door te voeren. Hij splitst het Rijk administratief in een oostelijk en westelijk deel, met elk een eigen keizer ("augustus") en een eigen opvolger ("caesar"). Ieder kan zo beter het hoofd bieden aan de voortdurende invallen van volkeren van buiten het Rijk. Onder Diocletianus komt het voor het laatst tot zware vervolgingen tegen de christenen.

De Kerk in de 3de eeuw.

Juist omdat er zoveel onrust is rond de politieke macht, beleeft de Kerk perioden van betrekkelijke rust, waarin het aantal christenen overall zeer sterk toeneemt. Dat leidt tenslotte toch weer tot vervolgingen. De keizers Decius en Diocletianus menen dat de verzwakking van het rijk vooral wordt veroorzaakt door zoveel minder offers aan de goden. Duizenden christenen worden gedood of verbannen, te beginnen met de kerkelijke leiders. Zeer velen worden gedwongen om aan de goden te offeren. Deze vervolgingen gingen gepaard met verwoesting van kerken en boeken.

Tegelijkertijd heeft de Kerk af te rekenen met een nieuwe godsdienst: die van de Manicheeën. En alweer met de nodige onrust en conflicten over de ware leer van binnenuit.

- Paus Zephyrinus (199-217) leidt de Kerk de 3de eeuw in. Deze paus pakt gnostici en montanisten aan met harde hand, waardoor de problemen alleen maar groter worden.
Gnostiek: het gaat niet om het kennen van God, maar om (geheime) kennis over God.
Montanisten: verwachten zeer spoedig de terugkeer van Jezus, en roepen op het werk te laten liggen om de Heer te verwachten. Sterke nadruk op de ascese als manier om de ziel vrij te maken.
- Paus Calixtus I (217-222). Hij bepaalt dat alle zonden kunnen worden vergeven, ook moord en verkrachting. Dat leidt tot een scheuring in de Kerk in Rome. De zeer conservatieve priester Hippolytus wordt de eerste tegen-paus.

Samen met de nieuwe paus Pontianus wordt hij verbannen naar de zoutmijnen van Sardinië. Beiden komen daar om het leven als gevolg van de onmenselijke omstandigheden, maar wel hebben ze zich daar met elkaar verzoend.

- Paus Fabianus (236-250) organiseert de bekering van de Galliërs.
- Paus Cornelius (251-253) krijgt ook te maken met een tegen-paus, Novatianus. Deze is van mening dat alleen bij het Laatste Oordeel de zonden worden vergeven. Terwijl de christenen door keizer Valerianus (253-260) worden vervolgd, vervolgen zij zelf de aanhangers van deze tegenpauze.
- Paus Lucius I (253-254). Ondanks de vervolgingen gaat het bestuurlijk werk van de Kerk door. Deze paus keurt het ongehuwd samenwonen af.
- Paus Stephanus I (254-257) krijgt te maken met een conflict in de invloedrijke Kerk van Carthago. De bisschop aldaar, Cyprianus, weigert mensen terug op te nemen in de Kerk, die hun geloof tijdens de vervolgingen onder keizer Decius (249-251) hebben verloochend. Met name gaat het hierbij over de vraag of deze mensen dan wel of niet opnieuw moeten worden gedoopt.
  - Van Cyprianus is de bekende stelling: "Buiten de Kerk geen heil". Daarmee ontkende hij de geldigheid van de Doop buiten de Katholieke Kerk, omdat alleen in de Kerk de H.Geest werkzaam zou zijn.
- Onder diens opvolger, paus Sixtus II (257-258) komt het tot een verzoening met Cyprianus: her-doop is niet nodig, handoplegging is voldoende.
  - Sixtus is de patroon-heilige van de wijnranken, die op zijn sterfdag (10 augustus) worden gezegend. Ook is hij de patroon van de groei der bonen en van de hopende vrouwen. Ook bij rug- en buikpijn roept men hem aan.

Onder zijn pontificaat breken weer vervolgingen uit tegen de christenen onder leiding van keizer Valerianus (253-260). Hij heeft vooral geld nodig voor zijn strijd tegen de binnenvallende Germanen, en voor de keizerlijke eredienst. Christenen weigeren echter hem dat te geven.

  - Er is een bekend verhaal over de diaken Laurentius van Rome, die in die tijd de zorg had voor ruim 1500 weduwen, wezen en armen. Voor hen haalde hij geld op. De keizer dacht toen dat Laurentius de beschikking had over aanzienlijke bedragen, en eiste die op. Laurentius ging toen zijn geld halen, en deelde dat uit onder zijn mensen. Met hen ging hij vervolgens naar de keizer en zei: "Ziehier de schat van de Kerk".
  - Daarop werd hij op een rooster boven een vuur ter dood gebracht.
- In het jaar 260 roept de nieuwe keizer Galienus de Romeinen op om de christenen met rust te laten. Paus Dionysius (260-268) is daarop in staat de Kerk te reorganiseren, en gesloopte kerken te herbouwen.
- Paus Felix I (269-274) geeft de definitieve vorm aan de viering van de liturgie in de H.Mis. Hij verklaart als dogma (= waarheid) dat er in Christus een eenheid is van twee personen of naturen: de menselijke en de goddelijke.
  - Over deze gedachte zal de volgende eeuwen een heftige strijd ontstaan.
- Paus Caius (283-296) maakte het voor leken onmogelijk om bisschop te worden.

De leer van de Manicheeën.

In de derde eeuw is de Gnostiek verzwakt door interne ruzies en afsplitsingen. Maar dan komt de Kerk te staan tegenover een volgende uitdaging: de leer van Mani (216-277). Hij was een godsdienst-leraar uit Perzië, en stichtte een religie die een hutsput is van de leer van Zarathustra, Boeddhisme, Hindoeïsme, Gnostiek en Christendom.

Door die vermenging (**Syncretisme**) kon zijn leer zich snel verspreiden over een groot gebied: van China tot Marokko. Want heel veel mensen herkenden er natuurlijk iets in wat ze al kenden. Ook de vervolgingen van de perzische heerser Bahram I droeg bij aan een snelle verspreiding van Mani's leer via de vele vluchtelingen.

- Ook deze religie had een sterk **dualistisch** karakter in de strijd tussen goed en kwaad, licht en duisternis. Net als in het Evangelie treedt hier een "eerste mens" op, maar dat is bij Mani niet Christus maar Adam. Het verhaal gaat dat hij door de macht van het kwaad bewusteloos werd geslagen, waardoor het kwaad in de mens kon binnendringen, en zich kon mengen met het goede. Vandaar dat de strijd tussen goed en kwaad ook woedt in iedere mens, wat blijkt uit zijn goede en slechte daden.

Mani zag zichzelf als de grote verlosser, en Jezus noemde hij een voorloper.

Mohammed, de stichter van de Islam, zou later precies hetzelfde zeggen.

- Verlossing uit de macht van het kwaad is ook bij Mani een zaak van zelf-verlossing, afhankelijk van **streng ascese** en uitsluitend vegetarisch voedsel. Wie zichzelf door onthouding van voedsel en seksualiteit bevrijdt, zal gespaard blijven in de naderende vernietiging van de aarde en van de mensheid door vuur. In dat vuur zou het kwaad vergaan. De rechtvaardigen zouden overblijven om in vrede te leven in "het koninkrijk van het licht".

Dit aspect is bijna in z'n geheel overgenomen door de Getuigen van Jehovah. Bij hen gelden de beloften uitsluitend voor hun eigen mensen, en de vernietiging is het deel voor iedereen die niet bij hun club hoort...

- Net als Marcion stelde Mani zijn **eigen "bijbel"** samen uit geschriften, die hij kon gebruiken. Hij organiseerde zijn religie naar christelijk voorbeeld, compleet met priesters en bisschoppen. Daardoor bleef zijn leer ruim 1200 jaar bestaan, tot ze door de binnenvallende Mongolen van Djengis Khan werd uitgeroeid.

Marcion (110-160) had de Bijbel gereduceerd tot enkele hem welgevallige teksten. De God van het Oude Testament zag hij als vertegenwoordiger van het kwaad (dus bestemd voor de Joden). Jezus had de mensheid een nieuwe God gegeven: die van de liefde.

- Grote invloed had Mani op **de eerste kluzenaars** in Egypte, en op de **pilaar-heiligen** in Syrie.

Antonius van Egypte (251-356) trok zich op 20-jarige leeftijd terug in de woestijn van Egypte. Later voegden zich andere christenen bij hem. Samen vormden zij de eerste gemeenschap van monniken. Antonius geldt als de stichter van het **kloosterleven**.

Hij werd 105 jaar oud, en op een geheime plaats begraven. Hij wilde niet dat zijn graf een oord van verering zou worden.

Kerkvader Augustinus is 9 jaar lid geweest van een manichese kerk. Later werd hij één van haar felste bestrijders.

Het Neo-Platonisme.

Tegelijk met de opkomst van de leer van Mani komt het tot een laatste bloei van het Hellenisme. Het is vooral Plato, die belangstelling geniet; vandaar de naam Neo-Platonisme. In het bijzonder gold dit Plato's ordening van de kosmos:

- bovenaan "het allerhoogste",
- en onderaan de materie, dat is het onreine.

Plato (427-345 v.Chr), zoeker naar "het hoogste".

De dood van zijn leraar Socrates, "de meest rechtvaardige mens die ooit heeft geleefd", heeft grote indruk op Plato gemaakt. Het bracht zijn hem er toe om zich van de politiek af te keren, en in de voetsporen van zijn leermeester verder te gaan.

De dialoog.

Plato wordt wel de grootste van alle filosofen genoemd. Net als Socrates geeft hij de voorkeur aan de dialoog als vorm van betoog boven de droog-theoretische uiteenzetting; dat verhoogt de levendigheid.

Zijn doelstelling was om de mensen te leren zelf na te denken, zodat ze hun eigen antwoorden op hun vragen kunnen vinden, en hun eigen verantwoordelijkheid kunnen nemen. "Want ieder van ons heeft zijn of haar eigen leven, en moet dat léven".

Theos, het hoogste.

Waar Socrates zocht naar "de waarheid" en naar "het goede", daar zocht Plato naar "het hoogste". Dat noemde hij "Theos", dat is: God.

Deze "Theos" van Plato had niets te maken met die onvolmaakte, humeurige Griekse goden-wereld, die zoveel ondeugden en al te menselijke karaktertrekken vertoonde. Zijn "Theos" moest een unieke, perfecte en volkomen grootheid zijn.

Waar het aardse leven onvolmaakt is, daarin zou alles in de hogere wereld van de "Theos" volmaakt moeten zijn.

We herkennen op dit punt een aantal gegevens, die ook de Bijbel ons aanreikt.

Reïncarnatie.

Plato bedacht ook dat de mens zich geen voorstelling kan maken van de dingen in de hogere wereld van God. Toch zag hij dat alle mensen altijd wel op zoek zijn naar een of andere "hogere wereld". Dat bracht hem op de gedachte dat de mens vóór dit aardse bestaan eerder geleefd moest hebben.

Zo ontstond ook bij hem de gedachte aan een nieuw leven na de dood: de **Reïncarnatie**. Een gedachte die hem waarschijnlijk heeft bereikt via de handelsroutes vanuit Milete naar India en naar het Hindoeïsme.

Dat alle mensen op zoek zijn naar "het hogere", of aangetrokken worden door "het hogere", dat had Plato goed begrepen. Maar met deze verklaring voor dit fenomeen zat hij er naast. Pas eeuwen later zal het Evangelie dit punt goed uitleggen:

Johannes 6:44 "(Jezus zegt) Niemand kan tot Mij komen, tenzij de Vader, die Mij gezonden heeft, hem trekke".

Johannes 12:32 "(Jezus zegt) Als Ik van de aarde verhoogd ben, zal Ik allen tot Mij trekken".

Ideeën-leer.

Socrates, in zijn zoeken naar deugd en moraal, bedacht geen algemene definities voor het zintuiglijk waarneembare, en Plato volgde hem daarin.

"Wat de mens direct waarneemt is slechts de voortdurend veranderende schijn van de dingen. We kunnen daar dus geen algemene definities voor geven.

Al wat er is (het zichtbare), is slechts een schaduw van het onvergankelijke (het onzichtbare). Die realiteit is alleen met het verstand te benaderen".

Die niet-waarneembare realiteit noemde Plato "**Ideeën**".

Het hoogste idee is dat van het Goede. Het doel van het leven is om zoveel mogelijk gelijkvormig te worden aan dat goede (of goddelijke).

Ascese-leer.

Ook Plato was een enthousiast voorstander van matigheid. Ter voorbereiding op de dood moest die matigheid volgens hem zelfs overgaan in **ascese** (= onthouding, onthechting van het aardse).

“Want ascese bevrijdt de mens uit de wereld van de waan-ideeën, en brengt hem in het licht van de waarheid”.

Volgens Plato heeft de regering als taak het in toom houden van die mensen, die alleen maar kunnen “denken met hun maag en met hun voortplantingsorganen”.

Dualisme van lichaam en ziel.

Plato maakte een filosofische scheiding tussen lichaam (verlangen naar voedsel en seksualiteit) en de ziel (verlangen naar geestelijk voedsel). Het lichaam noemde hij de gevangenis, zelfs het graf van de ziel. Het lichaam met al zijn storende eisen zag hij als een hindernis bij het zoeken naar de waarheid. Op z'n best was het lichaam de behuizing, de aardse tent van de ziel.

“De ziel streeft naar de deugd, maar het lichaam doet de ondeugd.

Dat is een tegenstrijdigheid binnen de eenheid van de menselijke persoon”.

Paulus komt later tot dezelfde conclusie:

Romeinen 7:13-26 “Ik wil wel het goede, maar bewerk toch het kwade”.

Dit dualisme tussen lichaam en ziel zal later in de Kerk een praktische uitwerking en vorm krijgen in het kloosterleven, en in het verplichte celibaat voor priesters.

Het is dan ook niet zo verwonderlijk dat in het Neo-Platonisme ook weer opduikt die scheiding van de mens in lichaam en ziel. Met daaraan gekoppeld de noodzaak om jezelf te bevrijden van de knellende banden van het materiele en het lichamelijke. De hang van de mens naar het materiele (bezit, eigendom) en het lichamelijke (voedsel, seksualiteit) is hier “het onreine”, “het kwaad”. Alleen de mens in ware geestelijkheid kan opstijgen tot “het allerhoogste”. De allerzuiverste zielen worden daar één met de wereld-ziel, en besturen daarin hemel en aarde. En dat lijkt weer veel op het vage “opgaan in het Al” van de hindoes.

“Zoek de waarheid in je eigen binnenste door meditatie”.

“De waarheid woont in een zuiver hart”.

De neo-platonist Plotinus (205-270).

Hij leidde een streng ascetisch leven, en “schaamde zich ervoor dat hij in een lichaam woonde”. Hij had grote invloed op de **ascese-gedachten** in het Christendom, op het leven van kluizenaars, monniken en priesters, en op de kerkelijke leer over het vasten en de tucht.

Bij Plotinus was “het allerhoogste” echter niet God, maar een onpersoonlijke kracht.

In heel veel sekten wordt de H.Geest op die manier omschreven.

De neo-platonische verachting van het materiele heeft sterk bijgedragen aan het stilzetten van elke vorm van wetenschappelijk onderzoek gedurende bijna 1000 jaar. De Middeleeuwen worden dan ook wel eens een duistere tijd genoemd. Scholen werden gesloten, en behalve priesters en kloosterlingen kon praktisch niemand meer lezen of schrijven.

Commentaar op het heidens Dualisme:

Er zijn 2 opmerkingen te maken over het Dualisme.

- Het dualisme van Zarathustra, Gnostiek en Manicheeën lijkt veel op de christelijke benadering van de strijd tussen licht en duisternis. Maar er is een fundamenteel verschil. Het Evangelie ziet deze machten namelijk niet als gelijkwaardig, maar toont aan **dat “in Christus” het licht oneindig veel sterker is dan de duisternis.**

Dat maakt de Blijde Boodschap tot een echte en blijvende levensvreugde voor iedereen: Christenen strijden met Christus een reeds gewonnen strijd tegen de machten van de duisternis!

De macht van het kwaad heeft alleen nog ingang bij mensen, die verlossing uit de macht van de zonde door Jezus niet willen aannemen.

- In tijden van hongersnood, ziekten, oorlog en bij rampen lijkt het wel alsof de machten van het kwaad de overhand hebben (Holocaust, kernwapens, tsunami, Darfur, zelfmoord-commando's). Veel mensen kunnen die ellende niet verenigen met een God die almachtig is, en de Liefde zelf. Voor veel (moderne) mensen is het Goede Nieuws van de Bijbel op deze punten abstract en zonder overtuiging gebleven.

Paulus weet dat de schepping en de natuur ten prooi vallen aan verval, en daardoor in zekere zin tot zinloosheid. De natuur draagt niet in zichzelf haar eigen doel, het kan ons niet het verschil verklaren tussen goed en kwaad.

Maar als de natuurlijke wereld een realiteit is van God, die daar achter staat, en die Zijn woord spreekt in die natuurlijke wereld; dan hebben niet de natuurwetten het laatste woord. Dan kan de natuurlijke wereld ook een richting en een doel hebben.

Zonder God heeft de natuurlijke wereld geen doel en geen richting, en is daar geen verschil tussen goed en kwaad. Er is geen “tora” in de natuurlijke wereld, daar kan niets worden geleerd over wat goed of kwaad is.

De dwaling in het hart van het heidendom is het streven om die natuurlijke wereld toch de gids te maken voor ons gedrag.

Maar we moeten ook een krachtig “nee” laten horen tegen alle neigingen en bewegingen die de natuurlijke wereld willen opzeggen, alsof dat een van God vervreemdend element zou zijn. Alsof daarin de bron van het kwaad zou liggen. Dat is natuurlijk niet zo. De natuurlijke wereld is een groot goed, hoewel nu een gevallen groot goed, overgeleverd aan verval. **En moet daarom geen dualisme worden gekweekt tussen het geestelijke (geest, ziel) en het materiele (lichaam).** Dat is ook in christelijke kringen zo vaak wél gedaan.

Maar God is één, en Zijn “zeer goede schepping (met al haar nauw sluitende ecologische systemen)” is één.

Wij behoren de principiële eenheid van heel Gods schepping vast te houden en te bevestigen, zowel het zichtbare daarin en het voor onze zintuigen niet zichtbare.

Het is de illusie van het Dualisme van Zarathustra, van Plato en Plotinus, dat je de natuurlijke wereld zou kunnen opdelen in een geestelijk deel (het goede) en een materieel deel (het kwade).

Dat is de heidense manier van denken, en zeker niet de bijbelse weg.

Paulus legt uit in Romeinen-8 dat ons is gegeven de eerste vruchten van de nieuwe schepping in de H.Geest. Een voorschot, een aanbetaling van wat nog gaat komen. Zodat de problemen en de frustratie, waarmee wij, samen met de rest van de natuurlijke wereld te kampen hebben, ook geladen zijn met hoop. En dat de pijn van die worsteling is eigenlijk als die van geboorte-weeën. Dat is de paradox van het christelijke leven.

Als we te maken krijgen met al die problemen rond het milieu en onze leef-omgeving, dan mogen we hieruit concluderen dat het niet de bedoeling is dat wij een perfect deel gaan worden van de natuur, of dat de natuur een perfect deel gaat worden van ons leven.

Wij hebben de taak gekregen om de natuurlijke wereld te beheren als rentmeesters, in de hoop en verwachting van Gods belofte dat er een nieuwe schepping zal komen. Waarin het menselijke leven en de natuurlijke wereld vernieuwd zullen zijn.

Daarom leven wij niet naar onze (gevallen) natuur, en doen we niet waar we maar zin in hebben. Maar we accepteren onze plaats in die worsteling om alle dingen, de hele natuurlijke wereld, te brengen tot haar uiteindelijke bedoeling, die God heeft bedoeld.

En omdat we dat doen in hoop, is onze strijd geen dwaze strijd, zoals voor hen die leven in twijfel, en zonder God. Wij strijden die strijd vol vertrouwen, want we weten dat de overwinning al is behaald.

Dat roept een vraag op. Als de overwinning al zeker is, waarom moeten we dan nog strijden?

Dat heeft te maken met het weerbarstige karakter van het leven in een gevallen schepping, waar onophoudelijk dingen gebeuren die wij niet wensen of willen. Maar als je weet wat in die strijd de uitkomst is, dan weet je ook dat je ondanks alle moeite en pijn om je heen toch kunt doorgaan zonder op te geven.

Maar dan weet je ook dat je, als je toch opgeeft, zult worden gerekend tot hen die genoemd worden de lafhartigen van Openbaring 21:8.

Er klinkt dus een speciale toon in ons spreken over de strijd waarin we in ons aardse leven betrokken zijn.

De Bijbel maakt dat helder: als je christen bent, dan ben je betrokken in die strijd en heb je te maken met die pijn. Maar, nogmaals, omdat we weten dat de eindoverwinning vaststaat, omdat we de eerste vruchten van Gods Koninkrijk al hebben ontvangen in de komst van de H.Geest, daarom is onze strijd altijd vol van hoop.

En zien we dat niet voortdurend in het leven van de Kerk? Kijk eens naar Oeganda onder de dictator Amin in de jaren '70. Kijk eens naar Nigeria, en Soedan, waar de christenen letterlijk een gewapende strijd moeten voeren tegen een meedogenloze aanval. Lees eens wat "Open Doors" schrijft over de vervolging van christenen in China en Vietnam anno 2006....

Juist die christenen zijn het meest vol vertrouwen en hoop. En dat geeft vorm aan al hun activiteiten, in het midden van die strijd.

De Kerkvaders.

Niet te verwarren met de Apostolische Vaders uit de 1ste eeuw, die de Apostelen nog hadden gekend.

Deze invloedrijke schrijvers hebben vanaf de 3de eeuw hun stempel gedrukt op allerlei pauselijke documenten. Ze werden in de kerken voorgelezen, en door diverse concilies als autoriteit geciteerd.

Na het jaar 750 komt de ere-titel "kerkvader" in het Westen niet meer voor, sindsdien hebben we hier theologen. Wel kent de Katholieke Kerk de titel "kerkleraar", in 1295 ingesteld door paus Bonifatius VIII, en bestemd voor zeer geleerde theologen.

De Reformatie erkent naast de Bijbel geen ander gezag.

In de Oosterse kerk bestaat de titel "kerkvader" nog steeds.

Ik noem een paar min of meer bekende namen van verdedigers van het geloof uit deze tijd:

- **Origines (185-252)**, groot verdediger van het Christendom. Hij was leider van de catechetenschool in Alexandrie en in Caesarea. Onder keizer Decius is hij gefolterd en vermoord.
  - Hij bevestigde de leer van Tertulianus over de Drie-eenheid van God in Vader, Zoon en Geest.
  - Zijn theologie draait om het begrip “Logos”, dat is “het Woord” in Johannes-1. Hij maakte dit begrip tot de brug tussen geest en materie, tussen God en de wereld (invloed van Philo van Alexandrie?)..
  - Volgens Origines moet naast de letterlijke betekenis van bijbelteksten worden gezocht naar een diepere, geestelijke betekenis: de Alexandrijnse School.
  - Hij was ook een voorstander van de leer van de Al-verzoening: iedereen zal uiteindelijk worden gered, zelfs de duivel. Want God is goed.

- **Ambrosius (339-397)**. Geboortig uit Trier, waar zijn vader prefect was. Ambrosius werd gouverneur van Milaan. Toen daar de bisschop overleed, konden Niceanen (gelovend naar de leer van het Concilie van Nicea) en Arianen (die de godheid van Christus ontkennen) het niet eens worden over diens opvolging. Men beriep zich toen op de bemiddeling van de gouverneur: Ambrosius. Zijn betoog en optreden beviel het volk zo goed dat ze hém tot bisschop kozen, hoewel hij geen enkele kerkelijke wijding had. Hij liet zich nu dopen, en 8 dagen later was hij bisschop van Milaan. Veel van zijn edicten waren gericht tegen het Arianisme. Bij het Concilie van Constantinopel (381) werd definitief met deze ketterij afgerekend.

- **Hiëronymus (342-420)**. Hij was priester te Rome. Hij vertaalde de Bijbel in het latijn: de Vulgaat.

- **Johannes Chrysostomus (345-407)**, patriarch van Constantinopel. Hij was een geweldig prediker (Chrysostomus = gulden mond).

- **Augustinus (354-430)**. De ontbrekende schakel tussen het griekse denken en het Christendom is volgens hem het geloof in één levende en persoonlijke God, die **uit genade** mensen verlost van zonde, schuld en angst. Hij schreef 2 boeken:
  - De “Confessiones” (belijdenissen), waarin hij uitlegt hoe hij God heeft leren kennen door Jezus te volgen;
  - De “Civita Dei”, over de Stad Gods. Een christelijke visie op de geschiedenis. Karel de Grote zal 4 eeuwen later proberen het concept van de Stad Gods toe te passen: hij wil in de door hem veroverde landen een “Staat Gods” stichten.

In de voortdurende machtsstrijd tussen de Kerk en de keizer is Augustinus van mening

- dat de Kerk in wereldse zaken onderworpen moet zijn aan de keizer,
  - maar dat de keizer in geestelijke zaken onderworpen moet zijn aan de Kerk.
- Dat wankele evenwicht is in de Middeleeuwen verloren gegaan, toen de paus alle macht aan zich trok.

In het denken van Augustinus over de **ascese** zijn elementen herkenbaar die uit het Manicheïsme en uit het Neo-Platonisme stammen. Zijn gedachten over dit onderwerp werden een sterke stimulans voor het opkomende kloosterleven.

Tot de erfenis van Augustinus behoort de leer over de **erfzonde**, en die over de **voorbeschikking of predestinatie**. Katholicisme en Reformatie hebben in deze ieder hun eigen accenten benadrukt. In beide exegeses werd die eigen visie steeds eenzijdiger, en ontstonden grote verschillen van mening over details. En die kwamen vervolgens meer in het centrum van het denken en doen te staan dan de Heer Jezus Christus.

Zo zijn steeds delen van de ene Christelijke Kerk uit elkaar gedreven.

Meer uitgebreid komt Augustinus aan de orde in de 5de eeuw.

Gebruiken rond Kerstmis.

Gedurende de eerste eeuwen werd de geboorte van Jezus helemaal niet gevierd. Het was zelfs niet de gewoonte om de eigen verjaardag te vieren, alleen de Romeinen deden dat. Op zo'n verjaardag werd gedanst, veel gegeten en gedronken, en soms werd er een gevangene gedood. Dat gebeurde bv met Johannes de Doper (Matheus 14:6-12). Bovendien werd het gezien als heiligschennis om zelfs maar te suggereren dat een goddelijk persoon een geboortedag had.

Daarom deden Joden en Christenen niet aan verjaardagen. Origines (185-255) veroordeelde deze goddeloze feesten.

Getuigen van Jehovah vieren om die reden ook geen verjaardagen, en geen Kerstmis.

- Paus Telesphorus (125-136) vierde de geboorte van Jezus al op 25 december. Dat feest moest in de plaats komen van de romeinse Saturnalia, ter ere van de god Saturnus (god van de landbouw). Een week van carnavaleske feesten en orgiën tussen 17 en 24 december. Zonne-feesten met een traditie van al duizenden jaren: vanaf de god Marduk in Mesopotamie tot Kronos in Griekenland. Op 25 december, de kortste dag, vierde men de overwinning van het licht over de duisternis. De terugkeer van de zon werd in de 3de eeuw groots gevierd met veel offers aan de godheid Mithras, en met veel vrolijkheid. De slaven hadden die dag vrijaf. Deze licht-god is bekend uit de oudste hindoe-geschriften, de Veda's, en uit de Avesta van Zarathustra. Door romeinse soldaten werd zijn cultus in de 2de eeuw naar Rome gebracht. Vermengd met gnostische elementen werd deze religie een gevaar voor het Christendom.
- In het jaar 221 was er ene **Julius Africanus** (160-240), een legeraanvoerder die christen was geworden, die opnieuw de mogelijkheid opperde om het feest van Mithras en de onoverwinnelijke zon op 25 december te vervangen door het feest van de geboorte van Christus. Een verjaardag was immers een eerbetoon aan de jarige, en om die eer aan Christus te geven in plaats van aan Mithras leek hem een goed idee. De meeste bisschoppen waren er tegen.
- Maar een zaadje was gezaaid. In de loop der jaren begonnen christenen aan het idee te wennen. Iedereen berekende echter een eigen datum voor de geboorte van Jezus. Een volgende melding van een kerstfeest komt uit Alexandrie, en dat viel op 20 mei. Zo werd in elke maand van het jaar wel ergens een kerstfeest gevierd.

- Toen keizer Aurelianus (270-275) de zonnegod Mithras verhief tot “Sol Invictus”, onoverwinnelijke zon, en zijn feest op 25 december verplicht stelde voor heel het Romeinse Rijk, toen ging de Kerk ertoe over te proberen dit heidense feest te kerstenen.
- Direct na de vervolgingen van keizer Diocletianus, rond het jaar 303 werd dit punt serieus opgepakt. Want er ontstonden openlijke conflicten binnen de Kerk over de juiste datum van Kerstmis. Bovendien werd de viering van de geboorte van God als mens op een vaste datum ruim 20 jaar later aangegrepen als middel in de strijd tegen de Manicheeën en Arianen.
  - Hierbij werd gretig gebruik gemaakt van bijbelse teksten die een verbinding konden maken tussen Jezus en het licht of de zon:
  - In **Maleachi 4:2** wordt over God gesproken als de “zon der gerechtigheid”.
  - En noemt Jezus zichzelf niet “het Licht van de wereld” (**Johannes 8:12**)?
- Keizer Constantijn zag wel wat in die datum van 25 december. Na het jaar 336 is dit in Rome de vaste datum van het kerstfeest, en de rest van de latijnse Kerk volgde dit voorbeeld. In het Oosten duurde dat veel langer; in Armenie, en in de Russisch Orthodoxe Kerk viert men Kerstmis nog steeds op 6 januari. Dit met verwijzing naar geschriften van kerkvaders, die 25 december voorstelden als “de adoptie van een heidens feest”.
- In het jaar 354 werd de datum van het kerstfeest verplaatst van 6 januari naar 25 december. Op die datum hield men een algemene rustdag, en werden alle openbare gelegenheden gesloten. Dit kerstfeest verving dan:
  - het Chanuka-feest van de Joden,
  - de Saturnalia,
  - het feest van de god Mithras in het zuiden en oosten van Europa,
  - en het jul-feest van de Germaanse stammen in het noorden.

De Germanen vierden jaarlijks een midwinter-feest, waarbij de boze werd verjaagd en het licht werd begroet. Er werd dan midden in het dorp een groot vuur aangelegd, met in het midden daarvan het “jul-blok”, een dikke boomstam, die dagenlang brandde. In de avond kwam de hele bevolking naar dat vuur toe; iedereen moest daar bij zijn: van pasgeboren zuigelingen tot de oudste grijsaard. Ze stonden in een grote kring rond dat vuur. De druiden liepen, goden aanroepend, rond binnen die kring. Totdat opeens een baby uit de armen van de moeder werd gerukt, en in het vuur geworpen. Zo probeerde men de boze ertoe te bewegen het licht te doen terugkeren.

Het Christendom draaide die akelige gewoonte volledig om: niet de mens moest een offer brengen aan de godheid, maar God gaf Zijn eigen Zoon voor de redding van de mensen. Daardoor gingen veel germaanse- en frankische stammen over tot het Christendom, met name tot de ariaanse variant daarvan.

Het verzet tegen de invoering van het kerstfeest was fel, zowel binnen als buiten de Kerk. De heidenen zagen zich beroofd van een vrolijk feest. En groeperingen binnen de Kerk verweten haar leiders dat ze een heidens feest hadden overgenomen. Niet helemaal ten onrechte. Twee eeuwen later eerden de gelovigen in de kerstnacht nog steeds eerst de god Mithras, en daarna pas de Heer Jezus Christus.

Kerstmis, of Christus-viering, is de viering van de geboorte van Jezus van Nazareth. Een geboorte spreekt veel mensen aan, en er wordt veel werk gemaakt van dit feest. Maar Pasen is altijd gezien als het grootste feest van de Kerk, en is dat nog altijd in de Oosterse Kerken.

Kerst-tradities.

Al vanaf de oudste tijden hebben zich kerst-tradities ontwikkeld. Vaak zijn die van land tot land verschillend.

- Het naspelen van het kerstverhaal in de kerk werd populair vanaf de Middeleeuwen.
- De os en de ezel hoorden daar oorspronkelijk niet bij, maar ze werden erbij gezet op grond van een bijbels woord: "De os en de ezel weten wie hun Heer is, en Israel weet dat niet (Jesaja 1:2-3)". Als Jezus een week voor Zijn dood, gezeten op een ezel, Jeruzalem binnenkomt, is dat een niet mis te verstaan teken aan de Farizeeën en Schriftgeleerden.
- De kerstboom is lange tijd door de Kerk geweerd omdat het teveel leek op scandinavische 'bomen-aanbidding'. De versiering van woningen met altijd groene takken zou de duivel verjagen. Tijdens de Saturnalia gebruikte men hulsttakken om de tempels te versieren. Pas in de 19de eeuw kwam de kerstboom de huizen binnen. Deze altijd groene boom is het symbool van vriendschap en vruchtbaarheid. De piek in de top wijst op de ster, die de Wijzen uit het Oosten volgden naar Bethlehem.
- De mistletoe of maretak bezat volgens de druiden magische krachten, en zou het huis beschermen tegen het kwaad. Het geven van een kus onder de mistletoe zou volgens het volksgeloof tot een huwelijk leiden.
- Het decor van het kerstverhaal werd aangepast aan de vaak barre winterse omstandigheden in noord-Europa; in landen waar het in december zomer is gebruikt men kunstsneeuw. Bethlehem en omgeving kunnen in december te lijden hebben van guur winterweer met sneeuw, maar dan zijn er buiten geen herders met hun kudden. Begin oktober zou daarom een meer voor de hand liggende datum zijn voor de viering van de geboorte van Christus.
- De traditie van Sinterklaas is door nederlandse emigranten naar Amerika overgebracht, en daar werd hij Santa Claus, de kerstman. Ontdaan van alle religieuze symboliek, en met een uiterst beperkte woordenschat ("Ho ho ho"), is deze figuur het symbool geworden van een al te commercieel gebeuren rond het Hoogfeest van Kerstmis.